

Cienījamā Saeimas priekšsēdētāja!

Godātie deputāti, visi klātesošie!

Latvijas nacionālā drošība ir viens no aktuālajiem jautājumiem, kas nepārtraukti ir valdības dienas kārtībā. Ņemot vērā sarežģīto ģeopolitisko situāciju, drošība ir šīs valdības prioritāte.

Taču mums ir jāatceras, ka nacionālās drošības apdraudējums neizriet tikai no valstu politiskās rīcības, tāpēc ir nepieciešams arī izvērtēt Latvijas iekšpolitisko situāciju un ar to saistītos nacionālās drošības riskus.

Saskaņā ar Nacionālās drošības likumu esmu iesniegusi ikgadējo ziņojumu par nacionālo drošību un ar galvenajiem ziņojumā aplūkotajiem jautājumiem jūs iepazīstināšu.

1. LATVIJAS LĪDZDALĪBA KOLEKTĪVAJĀ DROŠĪBĀ UN AIZSARDZĪBAS STIPRINĀŠANAS PASĀKUMI

Krievijas agresija Ukrainā ir satricinājusi Eiropas drošību un globālo starptautisko kārtību. Kopā ar sabiedrotajiem Eiropas Savienībā, Ziemeļatlantijas līguma organizācijā jeb NATO, un visā pasaulē Latvija ir paudusi skaidru nosodījumu Krievijas rīcībai. Latvija ir aktīvi rīkojusies, lai nodrošinātu Latvijas, Baltijas un citu sabiedroto drošību, atturētu Krieviju no tālākas agresijas un palīdzētu Ukrainai.

Krievijas rīcība liek visām Eiropas valstīm pārvērtēt attieksmi pret drošību, kuru mūsu iedzīvotāji jau bija pieņēmuši kā pašsaprotamu. Šādos apstākļos vēl nozīmīgāka ir mūsu piederība ietekmīgākajai militārajai aliansei.

NATO un partnervalstu militārās mācības Latvijas un kaimiņvalstu teritorijās, Amerikas Savienoto Valstu gaisa desanta rotas ierašanās, NATO iznīcinātāju skaita Baltijas gaisa telpā trīskāršošana un Baltijas apvienotā štāba elementa aktivizēšana ir bijuši konkrēti un svarīgi soļi aizsardzības stiprināšanai visā Alianses teritorijā, tai skaitā Baltijas reģionā.

Tāpat Latvija ar ārvalstu sabiedrotajiem un partneriem aktīvi piedalās starptautiskajos centienos stabilizēt situāciju Ukrainā gan sniedzot palīdzību, gan atbalstot nepieciešamos lēmumus starptautiski.

Nav pamata uzskatīt, ka Krievija Latvijā varētu īstenot tādas darbības kā Ukrainā. Latvija ir NATO dalībvalsts, un ar to ir jārēķinās. Tomēr vienlaikus Krievijas mērķis ir palielināt savu ietekmi Latvijā – centieni šajā virzienā ir novērojami jau ilgtermiņā.

Pašreizējā drošības situācijā pastāvīgai sabiedroto klātbūtnei ir stabilizējošs efekts, un tā veicina nacionālo drošību. Latvijas valdība uzskata, ka Amerikas Savienoto Valstu militārās klātbūtnes Eiropā saglabāšana un savstarpējās sadarbības spēju nostiprināšana ir būtiska arī turpmāk.

1.1. Starptautiskie drošības izaicinājumi

Latvija piedalās gan NATO starptautiskajās operācijās, gan citos kolektīvās drošības stiprināšanas pasākumos. Dalība NATO spēkos Latvijai sniedz gan lielākas drošības garantijas, gan arī ļauj iegūt pieredzi un pilnveidot sadarbību ar sabiedroto spēkiem, tādējādi paaugstinot savas kaujas spējas.

Latvija joprojām sniedz savu ieguldījumu NATO Starptautisko drošības atbalsta spēku operācijā Afganistānā un ir gatava nepieciešamības gadījumā tajā piedalīties arī pēc 2014.gada

Nestabilitāte Tuvo Austrumu reģionā turpina ietekmēt Latvijas un tās sabiedroto drošību. Negatīvu ietekmi atstāj iekšēji un ārēji konflikti, kas rada kaimiņu reģionu un valstu destabilizāciju, bēgļu un patvēruma meklētāju skaita pieaugumu, masu iznīcināšanas ieroču izplatīšanas draudus, ietekmē energoresursu cenas, veicina sabiedrību radikalizāciju un terorisma draudu pieaugumu.

Latviju uztrauc cilvēka pamattiesību pārkāpumi, pulcēšanās, vārda brīvības un citu tiesību ierobežojumi, kā arī neiecietības, rasisma, ksenofobijas un neonacisma pieaugums Krievijā, ko dokumentējušas starptautiskās organizācijas no visas pasaules. Negatīvi vērtējama Krievijas valsts televīzijā un citos plašsaziņas līdzekļos paustā kara propaganda, aicinājumi uz vardarbību un Krievijas varas iestāžu rīcības trūkums, lai šos būtiskos pārkāpumus ierobežotu. Nepieņemami ir Krievijas valsts un finansēto nevalstisko organizāciju mēģinājumi nelabvēlīgi ietekmēt Latvijas sabiedrības integrācijas procesu. Latvijas valdība tāpat kā līdz šim spers nepieciešamos soļus, lai nepieļautu arī jebkuras valsts tieši vai netieši veicinātas darbības Latvijā, kas vērstas pret Latvijas valsts interesēm.

Nemot vērā informācijas telpas ietekmi un nepieciešamību tajā nodrošināt efektīvu rīcību, Latvija ir izlēmusi Rīgā veidot NATO Stratēģiskās komunikācijas centru.

1.2. Eiropas Savienības Kopējās drošības un aizsardzības politikas īstenošana

Notikumi mūsu reģionā apliecina, ka paralēli alianses kolektīvajai aizsardzībai Latvijai ir būtiski stiprināt arī Eiropas Savienības turpmākos centienus militāro un civilo spēju attīstībā, kas ir nepieciešamas starptautisku krīžu noregulējumam – īpaši, lai mazinātu nedrošību un nestabilitāti Eiropas kaimiņos. Šogad esam būtiski palielinājuši Latvijas iesaisti ES militārajās operācijās.

Latvija turpina atbalstīt Eiropas Savienības Kopējās drošības un aizsardzības politiku, piedaloties tās ietvaros organizētajās misijās un operācijās. Latvija piedalās Eiropas Savienības militārajā operācijā Centrālāfrikā, Eiropas Savienības apmācību misijā Mali, kā arī Eiropas Savienības militārajā operācijā „ATLANTA” pirātisma apkarošanai pie Somālijas krastiem. Tāpat Latvijas civilie eksperti piedalās Eiropas Savienības Policijas misijā Afganistānā un Novērošanas misijā Gruzijā.

Notikumi Ukrainā ietekmē Austrumu partnerības politikas tālāko attīstību, kas Latvijai ir īpaši svarīgi, ņemot vērā šī jautājuma prioritāro nozīmi Latvijas prezidentūras laikā Eiropas Savienības Padomē.

Latvija kopā ar pārējām Eiropas Savienības dalībvalstīm turpinās sniegt atbalstu Ukrainas, Moldovas un Gruzijas institūcijām reformu ieviešanā, kā arī turpinās attīstīt divpusējās sadarbības potenciālu arī ar Baltkrieviju, Armēniju un Azerbaidžānu.

Kopīgi drošības un aizsardzības pasākumi būs Eiropas Savienības darba kārtībā arī Latvijas prezidentūras laikā Eiropas Savienības Padomē, 2015. gada jūnijā organizējot īpašu aizsardzības jautājumiem veltītu Eiropadomes sanāksmi. Gatavošanās tai dos jaunu impulsu Eiropas Savienības spējai rūpēties par tās dalībvalstu un kaimiņu drošību un aizsardzību.

1.3. Ārvalstu izlūkdienu aktivitātes un klasificētās informācijas aizsardzība

Latvijā izlūkošanas aktivitātes īsteno vairāki ārpus NATO un Eiropas Savienības valstīm esoši specdienesti, to darbības intensitāte variē no zemas līdz mēreni augstai.

Augstāka izlūkošanas aktivitāte nekā iepriekšējos gados novērota par Latvijas ārpolitikas un drošības politikas jautājumiem: Latvijas pozīciju attiecībā uz Eiropas Savienības Austrumu partnerības projektu, attiecībām ar Neatkarīgo Valstu Sadraudzības valstīm, gatavošanos Latvijas prezidentūrai Eiropas Savienības Padomē. Latvijas pozīcija NATO bija viena no ārvalstu izlūkdienu darba prioritātēm 2013. gadā.

Šogad ārvalstu specdienu aktivitāte Latvijā, visticamāk, pieaugs. To veicinās gan ārvalstu specdienu interese par Eiropas Parlamenta un Saeimas vēlēšanām, gan par Latvijas prezidentūru Eiropas Savienības Padomē.

1.4. Terorisma draudu situācija Latvijā

Terorisma draudu līmenis Latvijā 2013. un 2014. gadā, salīdzinot ar iepriekšējiem, nav būtiski mainījies un saglabājies relatīvi zems. Pārskata periodā Latvijā nav notikuši terora akti vai citi noziedzīgi nodarījumi, kas būtu saistīti ar terorismu.

Šobrīd nozīmīgākos terorisma draudus Latvijas iedzīvotājiem rada uzturēšanās terorisma riska reģionos, kur eiropieši ir starp prioritārajiem teroristu uzbrukumu mērķiem.

1.5. Informācijas tehnoloģiju drošība

Pieaug ārvalstu izlūkdienu kiberizlūkošanas spējas un gatavība tās izmantot. Līdztekus spējai īstenot kiberuzbrukumus, lai paralizētu vai apturētu sistēmu darbu, tiek attīstīta spēja pārvaldīt datu plūsmas. Internets, tai skaitā sociālie tīkli, var tikt izmantoti kā papildu rīks situācijas novērošanai un vadīšanai. Latvijā periodiski tiek iegūtas liecības par jaunu izlūkošanas rīku izmantošanu.

Pēdējo triju gadu laikā Latvijas kiberdrošības spējas ir ievērojami uzlabojušās, un Latvija spēj operatīvāk reaģēt krīzes situācijās. Ir izveidotas jaunas organizācijas – Informācijas tehnoloģiju kiberdrošības incidentu novēršanas institūcija un Nacionālo bruņoto spēku Kiberzemessardzes vienība. Turklāt šogad valdība pieņēma pirmo Latvijas kiberdrošības stratēģiju 2014. –2018. gadam.

1.6. Pasākumi nacionālās aizsardzības sistēmas stiprināšanai

Mūsu līdzdalība NATO uzliek arī zināmus pienākumus, un viens no tiem ir pienācīga budžeta nodrošināšana valsts aizsardzībā.

Likumā "Par vidēja termiņa budžeta ietvaru 2014., 2015. un 2016. gadam" noteikts, ka, izstrādājot turpmāko gadu vidēja termiņa budžeta ietvara likuma projektus, ņemot vērā valsts ekonomisko situāciju un valsts budžeta iespējas, jānodrošina pakāpeniska virzība uz valsts aizsardzības finansējumu 2% apmērā no iekšzemes kopprodukta līdz 2020. gadam.

Aizsardzības ministrijai jaunajām politikas iniciatīvām saskaņā ar likumu "Par valsts budžetu 2014. gadam" tika palielināti budžeta izdevumi 16 miljoni eiro (16 019,3 tūkst. euro) apmērā, to skaitā finansējums NATO izcilības centram stratēģiskās komunikācijas jautājumos, valsts

kiberdrošības stiprināšanai, gaisa telpas novērošanas sistēmas uzstādīšanai un citiem pasākumiem.

Šogad valdība atbalstīja Aizsardzības ministrijas iniciatīvu stiprināt Zemessardzi un Jaunsardzi, piešķirot tām finanšu līdzekļus 780 tūkstošu eiro apmērā.

2. AR IEKŠPOLITIKU SAISTĪTIE NACIONĀLĀS DROŠĪBAS RISKI

Tālāk pieskaršos dažiem ar Latvijas iekšpolitisku saistītajiem nacionālās drošības riskiem. Svarīga nozīme valsts drošībai ir ekonomiskajai un fiskālajai stabilitātei.

2.1. Ekonomiskā un fiskālā stabilitāte

2013. gadā Latvijas tautsaimniecībā turpinājās izaugsme un iekšzemes kopprodukta pieaugums joprojām bija viens no straujākajiem Eiropas Savienībā, par 4,1 % pārsniedzot 2012. gada līmeni. Arī 2014. gadā turpinās iekšzemes kopprodukta izaugsme, pirmajā ceturksnī sasniedzot 2.8% .

Turpina uzlaboties situācija darba tirgū. Pēc Nodarbinātības valsts dienesta datiem reģistrētā bezdarba līmenis ir sācis sarukt un 2014. gada maija beigās bija 9,1% no ekonomiski aktīvo iedzīvotāju kopskaita.

Jāuzsver, ka arī starptautiskajā līmenī Latvijas ekonomiskā un finanšu situācija ir novērtēta kā stabila – 2014. gadā maijā un jūnijā starptautiskās kredītreitingu aģentūras "Moody's" un "R&I", "Fitch Ratings" un "Standart & Poors" paaugstināja valsts kredītreitingu ilgtermiņa saistībām vietējā un ārvalstu valūtā no "BBB+" uz "A-". Nākotnes prognozes vērtējums ir noteikts kā stabils.

Tomēr starptautiski ekonomiskās izaugsmes atjaunošanās vēl notiek lēni, turklāt Eiropas ekonomikas stabilizācijā kā būtisks ārējais risks ir ģeopolitiskais saspīlējums Krievijā un Ukrainā.

Vienlaikus Latvijas kredītiestāžu spēja absorbēt krīzes un neparedzamus zaudējumus ir vērtējama kā stabila – kapitalizācijas un likviditātes rādītāji ir augsti. Kredītiestāžu kapitāla pietiekamības rādītāji un pirmā līmeņa kapitāla pietiekamības rādītāji sasnieguši vēsturiski augstāko līmeni, kas krietni pārsniedz Finanšu un kapitāla tirgus komisijas noteikto minimālo pieļaujamo līmeni.

Būtisks ekonomiku stabilizējošs faktors ir Latvijas pievienošanās eirozonai un ar to saistītā Latvijas dalība Banku savienībā, kas līdztekus nozīmīgām uzraudzības reformām Eiropā papildus sekmē arī finanšu stabilitāti.

Novērtējot 2014. gada pirmo mēnešu inflāciju, var secināt, ka eiro ieviešana no uzņēmēju puses visumā ir notikusi godprātīgi un cenas nav mainītas saistībā ar pāreju uz eiro.

Pasākumu plānā ēnu ekonomikas apkarošana un godīgas konkurences nodrošināšanai 2010. – 2013. gadam iekļautie uzdevumi ir izpildīti. Arī turpmāk īpaša uzmanība pievēršama ēnu ekonomikas apkaršanai, veicinot godīgu konkurenci. Tāpēc, atsaucoties uz Saeimas Budžeta un finanšu (nodokļu) komisijas priekšlikumu, līdz šī gada 15. jūlijam tiks izveidota augsta

līmeņa ēnu ekonomikas apkaršanas padome manā vadībā, pieaicinot sociālo partneru pārstāvjus.

2.2. Sabiedrības integrācija un nacionālā identitāte

Būtiska loma nacionālajās drošības nostiprināšanā ir sabiedrības integrācijai un nacionālajai identitātei.

Dažādu ar Krievijas īstenotās tautiešu politikas saistīto nevalstisko organizāciju darbība, līdzīgi kā iepriekš, bija vērsta pret Latvijas sabiedrības saliedētību un Latvijas krievvalodīgo iedzīvotāju piederības sajūtas Latvijai graušanu. Par galveno mērķtiecīga finansējuma sadales mehānismu pēdējos gados kļuvuši Krievijas valsts institūciju dibinātie un kontrolētie specializētie fondi.

Tomēr Latvijas krievu kopiena nav viendabīga, un to pilnībā vadīt Krievija nespēj – atsevišķu prokrievisku organizāciju darbība un viedoklis nepārstāv visus Latvijas krievvalodīgos iedzīvotājus.

Krievijas īstenotās tautiešu politikas intensitāte 2014. gadā, visticamāk, paaugstināsies un joprojām radīs nozīmīgākos riskus Latvijas valsts konstitucionālajai iekārtai. Līdzīgi kā iepriekš, Krievija turpinās Latvijas diskreditācijas kampaņas ārvalstīs un starptautiskajās institūcijās, vienlaikus cenšoties izmantot Latvijas iedzīvotājus savu ģeopolitisko interešu īstenošanai.

Kā viena no saliedētības pasākumu galvenajām prioritātēm 2013. gadā tika noteikta pilsoniskās izglītības programmas īstenošana, skaidrojot Latvijas valsts izveidošanas pamatus. Esam sekmējuši dialogu ar mazākumtautību organizācijām un uzlabojuši sabiedrības integrācijas politikas koordināciju, izveidojot dažādus konsultatīvus mehānismus. Tiek stiprināta kvalitatīva, demokrātiska informācijas telpa un palielināta plašsaziņas līdzekļu loma integrācijas procesos. Tāpat ir veikti nozīmīgi soļi diasporas saiknes stiprināšanā ar Latviju.

2.3. Sociālā drošība

Valsts sociālās apdrošināšanas sistēma šobrīd ir finansiāli stabila un nodrošina ienākumu aizvietošanu personām bezdarba, vecuma, invaliditātes, slimības, bērna piedzimšanas un citu sociālo risku iestāšanās gadījumā.

Ir veikti konkrēti pasākumi – pagarināts bezdarbnieku pabalsta izmaksas garums, nolemts, ka valsts pensijas indeksācija tiks pārskatīta reizi gadā. Šogad esam ieviesuši programmu “Jauniešu garantija”, kas palīdzēs jauniešiem atsākt mācības vai iekļauties darba tirgū.

Īstenoti arī vairāki pasākumi demogrāfiskās situācijas uzlabošanai, palielinot valsts atbalstu ģimenēm ar bērniem, to skaitā pilnveidojot nodokļu politiku ģimenēm ar bērniem atbalstam.

2.4. Energoapgādes drošības vērtējums

Latvijas energoapgādes nodrošinājuma struktūras kopumā vērtējamas kā līdzsvarotas, taču būtiskākos riskus rada Latvijas un visas Baltijas gāzes tirgus izolētība un atkarība tikai no vienas piegādātājvalsts – Krievijas. Šobrīd sarunās ar kaimiņvalstīm un Eiropas Komisiju tiek meklēti alternatīvi risinājumi dabasgāzes apgādē, lai veicinātu mūsu reģiona neatkarību.

Tāpat, lai nodrošinātu elektroenerģijas sektora un tirgus turpmāku attīstību un konkurētspēju, kā arī stiprinātu elektroapgādes drošumu, īpaša uzmanība tiek pievērsta nākotnes infrastruktūras projektiem – starpsavienojumiem gan Baltijas valstu iekšienē, gan arī starp Baltijas valstīm un Ziemeļvalstīm.

Naftas produktu piegādes kanāli Latvijai ir pietiekami diversificēti. Latvijā darbojas starptautiskas un vietējas mazumtirdzniecības naftas kompānijas. Valstī ir izveidotas naftas produktu drošības rezerves, kas atbilst 90 dienu importa vidējam daudzumam, to uzglabāšana tiek veikta vairāku Eiropas Savienības dalībvalstu teritorijās.

2.5. Iedzīvotāju fiziskā drošība

Smagās un organizētās noziedzības grupu nelikumīgās aktivitātes Latvijā pamatā ir saistītas ar narkotiku nelegālo apriti, izspiešanām un parādu piedziņām, noziegumiem ekonomikas un finanšu jomā, transportlīdzekļu zādzībām, savukārt mazāk saistītas ar tādiem vardarbīgiem noziegumiem kā bruņotas laupīšanas un slepkavības. Organizētās noziedzības apkarošanas jomā tiek turpināti vairāki pasākumi, ko veic Valsts policijas kriminālpolicijas struktūrvienības, Ministru kabinetā šogad apstiprināts Organizētās noziedzības novēršanas un apkarošanas plāns 2014. – 2016. gadam.

Tāpat tiek veikti konkrēti pasākumi sevišķi smagu un smagu noziegumu apkarošanā, kā arī ekonomiska rakstura noziegumu novēršanas un apkarošanas jomā.

Nacionāla mēroga apdraudējumu sabiedrības drošībai un labklājībai, kā arī valsts attīstībai un stabilitātei Latvijā rada narkotisko un psihotropo vielu nelikumīga aprīte, tāpēc arī šajā jomā ir veikti būtiski pasākumi šo vielu nelikumīgas aprītes ierobežošanā.

Viens no sabiedrībā pazīstamākajiem vardarbības veidiem ir vardarbība ģimenē, tāpēc šī gada martā tika pieņemti grozījumi normatīvajos aktos, ieviešot instrumentus aizsardzībai no vardarbības, tai skaitā paredzot iespēju policijai nošķirt vardarbības veicēju no cietušajiem nekavējoties.

Es nedrīkstu šodien nepieminēt Zolitūdes traģēdiju. Jau tagad ir skaidrs, ka traģēdijai bijuši vairāki cēloņi, kas noveduši pie konkrētām sekām. Izmeklēšana turpinās un no atbildības nevarēs izvairīties. Ir jādomā par sistēmas sakārtošanu. Jau ir pieņemti grozījumi jaunajā Būvniecības likumā, kas pastiprinās uzraudzību būvdarbos un publisku ēku ekspluatācijā. Valsts līmeņa kontroles sistēmas izveide nodrošinās lielāku kontroli pār būvniecības procesa normatīvo aktu, kā arī kvalitātes un cilvēku drošības prasību ievērošanu. Esmu pārliecināta, ka Ekonomikas ministrija līdz novembrim sakārtos visus normatīvos aktus, kas saistīti ar būvniecības procesu.

Ir svarīgi apzināties un kritiski novērtēt iespējamās potenciālās jomas un riskus, kas var ietekmēt nacionālo drošību, vēl jo vairāk ņemot vērā to, ka nacionālās drošības jautājumi ir būtisks valsts stabilitātes, labklājības un attīstības priekšnoteikums.

Šī brīža izaicinošajā starptautiskajā situācijā un nacionālās ekonomikas atkopšanās posmā Ministru kabineta primārās rūpes ir saistītas ar visu iedzīvotāju drošības saglabāšanu un labklājības pakāpenisku vairošanu Latvijā kā neatkarīgā valstī. Saeimai un Ministru kabinetam ir jāstrādā roku rokā kopīgā mērķa labad – lai atrastu efektīvākos un ilgtspējīgākos risinājumus Latvijas iedzīvotāju drošībai un labklājībai.